

De maatschappelijke stage

Doelen van de overheid versus ervaringen van leerlingen

Aysegul Kursuncu, Nand Mueters

De maatschappelijke stage

Doelen van de overheid versus ervaringen van leerlingen

Auteurs	Mevr. drs. A. Kursuncu, Dhr. W.J.M. Mueters MSc. Universiteit Utrecht, IVLOS 2010
Begeleider Kader	Dhr. drs. T.D. Visser Maatschappelijke stage
Plaats	Universiteit Utrecht, IVLOS 2010

Voorwoord

In dit artikel vindt u de resultaten van ons onderzoek aan de Universiteit Utrecht over de maatschappelijke stage. Het analyseren van informatie, het uitvoeren van het onderzoek en het in kaart brengen van de resultaten was niet altijd even gemakkelijk. Het zoeken naar de juiste informatie vormde af en toe een struikelblok. Al met al is het ons gelukt om alle puzzelstukjes bij elkaar te leggen en te verwerken tot het artikel dat nu voor u ligt.

Onze dank gaat uit naar dhr. drs. T.D. Visser, voor zijn tijd, inzet en begeleiding.

Stevensweert, 6 december 2010,

A. Kursuncu,
N. Mueters.

Inhoud

Voorwoord	2
1. Inleiding	4
1.1 Theorie	5
1.1.1 Invulling maatschappelijke stage	6
1.1.2 Het belang van doelen	6
1.1.3 Effectiviteit van de maatschappelijke stage.....	7
1.2 Vraagstellingen	8
1.2.1 De onderzoeksvraag.....	8
1.2.2 Deelvragen	8
1.3 Voorbehoud.....	8
2 Methode.....	9
2.1 Instrumenten	9
2.2 Opzet van het onderzoek	10
2.2.1 Uitleg doelvariabelen	10
2.3 Analyse methode.....	11
3 Empirische analyse	12
3.1 Betrouwbaarheid gegevens.....	12
3.2 Beschrijving gegevens.....	13
3.3 Algemene vragen	14
3.4 Sociale samenhang	15
3.5 Respect	17
3.6 Veiligheid	19
3.7 Open vragen	21
4 Conclusie	26
4.1 Resultaten	26
4.2 Onderzoeksvraag.....	27
4.3 Aanbevelingen en vervolg onderzoek.....	27
Literatuurlijst	28
Artikelen	28
Websites.....	29
Bijlagen	30
Bijlage I: Enquête.....	30
Bijlage II: Kerndoelen voortgezet onderwijs	31

1. Inleiding

De bouwstenen van sociale cohesie worden volgens de Nederlandse overheid gevormd door actief burgerschap, maatschappelijke betrokkenheid en het besef voor waarden en normen. Sociale cohesie is een metafoor voor de kracht die mensen bij elkaar houdt, de bindende kracht van sociale relaties.¹

Volgens Gunsteren (1992) heeft Nederland al sinds de jaren '90 te maken met een afnemende loyaliteit van de burger ten opzichte van de staat en een daling in de betrokkenheid tussen burgers onderling. De individualisering neemt toe, net als de verharding van de maatschappij. Deze ontwikkelingen vormen een mogelijk gevaar voor het voortbestaan van de democratie. Om dit gevaar tegen te gaan heeft de Nederlandse overheid in 2005 in samenspraak met overige EU landen besloten op een actieve manier burgerschapsvorming in te voeren.²

Sociale cohesie ontstaat als mensen zich met elkaar verbinden. Het verbinden is mogelijk als mensen hun betrokkenheid tonen door vrijwillige inzet voor anderen of de samenleving als geheel, in georganiseerd of ongeorganiseerd verband. In de literatuur wordt dit burgerschapsgedrag genoemd.³ Indicatoren van burgerschapsgedrag zijn voornamelijk deelname aan maatschappelijke organisaties, verrichten van vrijwilligerswerk en het geven van sociale steun aan anderen. Een overweldigende meerderheid van de Nederlanders verlangt een sociale samenleving waarin burgerschapsgedrag normaal is.⁴

Goed onderwijs bereidt leerlingen voor op hun rol in en bijdrage aan de samenleving. Het onderwijs is om die reden bij uitstek een passend en effectief middel om burgerschap te bevorderen. De middelbare scholen hebben sinds 2006 van de overheid de plicht gekregen actief bij te dragen aan burgerschapsvorming. De maatschappelijke stage zal hierbij een belangrijk onderdeel moeten worden. Vanaf 2011 moeten alle leerlingen deze volbrengen. Elk docent die werkzaam is in het onderwijs vanaf 2010 kan dus te maken krijgen met de maatschappelijke stage.

Voor de maatschappelijke stage heeft de overheid doelen opgesteld. Het voornaamste doel van de maatschappelijke stage is volgens OCW (2007); 'Dat alle jongeren tijdens hun middelbare schooltijd kennis maken met én een onbetaalde bijdrage leveren aan de samenleving'.

In dit artikel wordt beschreven in hoeverre de bovengenoemde doelen herkend worden door leerlingen van twee middelbare scholen in Nederland die in het schooljaar 2009-2010 de maatschappelijke stage hebben volbracht.

¹ Komter, Burgers, & Engbersen, 2000.

² MOCW 2006.

³ Verba, Schlozman, & Brady, 1995; Putnam, 2000

⁴ McKinsey & Company, 2007

1.1 Theorie

Bekkers en Karr (2008) stellen in hun onderzoek dat de overheid hoopt dat de maatschappelijke stage zowel burgerschapsvaardigheden van leerlingen als de bereidheid tot vrijwillige inzet verhoogt. Ook wordt er geconcludeerd dat de maatschappelijke stage helemaal bij deze tijd past, een tijd waarin het onderwijs een steeds prominentere rol in onze samenleving krijgt. De onderwijsdeelname in jaren neemt bij jongeren toe en de vrijwillige deelname aan het hoger onderwijs stijgt nog steeds. Daarnaast beweren de onderzoekers dat het onderwijs steeds meer een maatschappelijke functie krijgt. Dit begint volgens hen al in het basisonderwijs, waarin steeds meer met programma's voor sociale vaardigheden zoals 'De Vreedzame School' geprobeerd wordt probleemgedrag, conflicten en pesten te verminderen. Daarnaast zijn scholen in het voortgezet- en middelbaar onderwijs steeds meer met buitenschoolse activiteiten bezig, waaronder internationalisering. Kortom, er komt steeds meer aandacht voor de maatschappelijke functie van scholen.⁵

Het beleid, gericht op burgerschapsvorming en sociale integratie,⁶ is echter niet zonder problemen. Scholen krijgen kaders voorgeschreven waarbinnen ze het burgerschapsbeleid op eigen wijze vorm moeten geven.⁷ Deze kaders zijn zeer ruim, waardoor er voor scholen weinig houvast geboden wordt. Om scholen meer houvast te bieden heeft het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap twee maatregelen genomen. Allereerst zijn er bij de kerndoelen van de vernieuwde onderbouw een aantal kerndoelen geformuleerd die gelden voor burgerschapsvorming.^{8,9} Ten tweede is de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) gevraagd een leerplankundig model op te stellen, mede gebaseerd op de genoemde kerndoelen. Dit model moet scholen helpen bij het inbedden van burgerschapsvorming in het schoolcurriculum¹⁰ en bevat een inhoudelijke uitwerking voor burgerschapsvorming in het primair en voortgezet onderwijs. Scholen zijn echter niet verplicht dit leerplankundig model over te nemen, en ze zijn vrij in de manier waarop zij invulling geven aan de kerndoelen. Hiermee is het risico, dat er inhoudelijke verschillen ontstaan in het burgerschapsonderwijs, waardoor de gewenste gemeenschappelijke basis¹¹ onder burgers onvoldoende wordt gelegd, niet weggenomen.

⁵ Onderwijsraad 2003

⁶ Kamerstukken II (2004-05)

⁷ MOCW (2005)

⁸ Zie bijlage 2, kerndoelen voortgezet onderwijs

⁹ Voor de onderzoeksopzet wordt verwezen naar hoofdstuk twee, paragraaf twee.

¹⁰ Kamerstukken II (2004-05)

¹¹ MOCW (2005)

1.1.1 Invulling maatschappelijke stage

De maatschappelijke stage is een vorm van leren binnen en buiten de schoolbanken. Dankzij deze stage maakt de leerling tijdens zijn middelbare schooltijd kennis met vrijwilligerswerk en levert hij een bijdrage aan de samenleving. De maatschappelijke stage vindt plaats bij maatschappelijke organisaties en projecten,¹² in zorg, welzijn, sport, cultuur of natuur. De stage moet plaatsvinden ongeveer halverwege de middelbare schoolperiode en moet 48-72 uur bedragen.¹³

Het ministerie van OCW stelt de maatschappelijke stage verplicht, maar biedt scholen veel ruimte om de stage naar eigen inzicht in te vullen. Bruning en van Oort stellen dat scholen deze vrijheid waarderen en geven aan dat in praktijk de maatschappelijke stages heel verschillend worden ingevuld door scholen. Schooltype en schoolvisie spelen daarbij een belangrijke rol. De school kan ervoor kiezen om de maatschappelijke stage een onderdeel van één of meerdere vakken te maken, of om het als een extra activiteit aan te bieden. Op de meeste scholen wordt de maatschappelijke stage echter ingebed in het curriculum. Om de kans van slagen hierbij te vergroten is het volgens Bruning en van Oort belangrijk dat de school een duidelijke visie heeft op de maatschappelijke stage.

Scholen kunnen voor hun visievorming gebruik maken van recente onderwijskundige theorieën. Voorbeelden hiervan zijn de visie op leren en ontwikkeling (authentiek leren, buitenschools leren, leren in context) en de visie op de plaats van de school in de maatschappij (de school als onderdeel van de maatschappij, de maatschappij in de school halen, de maatschappelijke verantwoordelijke van de school). Vanuit deze visie moet de school dan doelen stellen. Enkele voorbeelden van doelen zijn: leerlingen actief laten kennis maken met allerlei aspecten van de samenleving, stimuleren van actief burgerschap en/of vergroten van de maatschappelijke betrokkenheid.

1.1.2 Het belang van doelen

Zoals Bruning en van Oort aangeven is het van belang dat scholen vanuit hun visie op de maatschappelijke stage doelen opstellen. Niet alleen omdat de inbedding in het curriculum dan beter verloopt, maar ook omdat ze daardoor duidelijk voor ogen krijgen wat ze ermee willen bereiken. Daarnaast waarborgt een doelenlijst de kwaliteit van de verschillende stages, en zorgt deze ervoor dat leerlingen op verschillende stageplekken soortgelijke kennis en vaardigheden ontwikkelen. Als laatste biedt een duidelijke doelenlijst de school de mogelijkheid stages en stageplekken te evalueren en waar nodig aanpassingen door te voeren. Hoewel de maatschappelijke stage pas in 2011 verplicht wordt, hebben meerdere scholen deze inmiddels ingevoerd. Opvallend is dat scholen hier weinig tot geen (concrete) doelen voor hebben opgesteld.¹⁴

¹² Internet (z.d.). Geraadpleegd op 19-04-2010, van www.maatschappelijkstage.nl

¹³ VWO: 72 uur, HAVO: 60 uur, VMBO/praktijkonderwijs: 48 uur.

¹⁴ Voorbeelden zijn onze stagescholen: de Philips van Horne scholengemeenschap in Weert en het RSG Brokdele in Breukelen. Beide scholen bleken weinig tot geen concrete doelen te hebben opgesteld met betrekking tot de maatschappelijke stage.

1.1.3 Effectiviteit van de maatschappelijke stage

Uit onderzoek, onder andere van Bekkers en Karr (2008), is gebleken dat de maatschappelijke stage aan bepaalde voorwaarden moet voldoen, wil men de maatschappelijke stage effectief kunnen noemen. Een sleutelrol volgens dit onderzoek vertolken de ervaringen van leerlingen met betrekking tot de maatschappelijke stage. Leerlingen die meer positieve ervaringen opdeden, zijn achteraf ook positiever over de stage die ze gedaan hebben en vertonen een hogere mate van burgerschap. Om te kunnen beweren of de maatschappelijke stage effect heeft, zouden leerlingen positieve ervaringen op moeten kunnen doen. De maatschappelijke stage boekt de grootste winst als twijfel en weerzin door positieve ervaringen omgezet wordt in een positieve terugblik.¹⁵

De sociologen Bekkers en Bridges Karr (2008) hebben onderzoek gedaan naar de effecten van de maatschappelijke stage.¹⁶ Uit hun onderzoek blijkt onder meer dat leerlingen die een maatschappelijke stage hebben gedaan hoger scoren op vele aspecten van burgerschap dan leerlingen van dezelfde school die niet op stage zijn geweest. De onderzoekers maken hierbij onderscheid in burgerschapsgedrag, -waarden en -vaardigheden. De maatschappelijke stage lijkt dus een positief effect te hebben op de ontwikkeling van bepaalde aspecten van burgerschap. Of hiermee de doelen van de overheid met betrekking tot de maatschappelijke stage ook zijn behaald, is echter niet duidelijk. De aspecten waarover Bekkers en Bridges Karr hun respondenten hebben ondervraagd komen namelijk niet volledig overeen met de eerder genoemde speerpunten uit het regeerakkoord van Balkenende IV. De overeenkomende aspecten zijn daarbij op een andere manier gecategoriseerd en de indelingen worden niet met elkaar vergeleken. Het onderzoek zegt daarnaast niets over de ervaringen van leerlingen op de punten sociale samenhang, veiligheid, respect en stabiliteit. Het is mogelijk dat onderzoek uitwijst dat leerlingen na de maatschappelijke stage meer respect hebben voor hun medemens, terwijl de desbetreffende leerlingen dit niet zo ervaren. Het is dan de vraag of de toename in burgerschapskenmerken volledig veroorzaakt wordt door de stage, en of de herkenning van de doelstellingen door leerlingen invloed heeft op het succes van de stage.

Leerlingen kunnen tijdens de maatschappelijke stage verschillende ervaringen opdoen. Dit onderzoek beperkt zich tot de ervaringen die leerlingen opdoen die te maken hebben met sociale samenhang, veiligheid en respect. Ons keuzemotief en de uitleg van deze drie punten staan in paragraaf 2.3 van dit artikel beschreven.

¹⁵ In dit onderzoek is geen gebruik gemaakt van een nulmeting, hier kan dus geen uitspraak over worden gedaan.

¹⁶ In de afgelopen jaren zijn diverse scholen vrijwillig gestart met de maatschappelijke stage.

1.2 Vraagstellingen

1.2.1 De onderzoeksvraag

In hoeverre herkennen leerlingen die in het schooljaar 2009-2010 de maatschappelijke stage hebben volbracht, daarin de doelen die de overheid aan de maatschappelijke stage (als onderdeel van burgerschapsvorming) heeft gesteld?

1.2.2 Deelvragen

- Wat verstaat de overheid onder burgerschapsvorming?
- Welke doelen heeft de overheid met de maatschappelijke stage?
- Wat zijn de ervaringen van leerlingen met betrekking tot de maatschappelijke stage?
- In hoeverre komen de ervaringen van leerlingen overeen met de doelen die de overheid met de maatschappelijke stage wil bereiken?

In hoofdstuk 1 is allereerst ingegaan op de beantwoording van de eerste deelvraag, waarbij een literatuurstudie nader is bekeken. Hierbij is tevens ingegaan op het antwoord van het begin van de tweede deelvraag. Het laatste gedeelte van deelvraag twee wordt beantwoord in hoofdstuk 2. Ook dit antwoord is verkregen door middel van een voorafgaande literatuurstudie. De derde deelvraag wordt vervolgens in hoofdstuk 3 beantwoord. Het antwoord is verkregen middels een afgenomen leerlingenenquête en een data-analyse. Het antwoord op de laatste deelvraag is verkregen door een resultatenvergelijk tussen de leerlingenenquête en de overheidsdoelen gericht op de maatschappelijke stage. Een korte samenvatting van dit artikel is in hoofdstuk 4 te lezen.

1.3 Voorbehoud

In dit onderzoek hebben we geprobeerd een beeld te creëren van de ervaringen van de leerlingen van het RSG Broklede en het Philips van Horne. De aan het onderzoek deelnemende leerlingen van de bovengenoemde scholen vormen echter geen representatieve steekproef voor alle leerlingen in Nederland. Tevens bestaat er de mogelijkheid dat ervaringen van leerlingen verschillen. De oorzaak hiervan ligt bij de verschillende soorten stage.

2 Methode

In dit hoofdstuk wordt kort beschreven met welke instrumenten het onderzoek is vastgesteld, de opzet van het onderzoek, de uitleg van de doelvariabelen en tot slot de analyse van twee gebruikte methode.

2.1 Instrumenten

In dit onderzoek wordt door middel van een literatuurstudie en een kwantitatief onderzoek vastgesteld in welke mate de door de overheid gestelde doelen aan de maatschappelijke stage door leerlingen in praktijk herkend worden.

Voor het verzamelen van gegevens is er gekozen voor een online enquête, opgesteld met behulp van SurveyMonkey.¹⁷ Gezien de tijd en gebruiksvriendelijkheid is er gekozen voor een online enquête. Het onderzoek is gebaseerd op een steekproef. De vragen van de enquête zijn zo opgesteld dat ze verband hebben met de onafhankelijke variabelen van het onderzoek. Deze variabelen zijn onder te verdelen in de variabelen sociale samenhang, respect en veiligheid. De verantwoording voor de keuze van deze onafhankelijke variabelen hangt samen met de gelijkheid met de overheidsdoelen gericht op burgerschap. Deze doelstellingen zijn geconcretiseerd en omgezet in 25 stellingen. Naast deze stellingen bestaat de enquête uit twee algemene vragen, naar leeftijd en klas, en vier open vragen. Met behulp van deze vier open vragen kunnen leerlingen aangeven wat zij nuttig en minder nuttig vinden aan de stage, wat ze hebben geleerd tijdens hun stage en opmerkingen omtrent de vragenlijst.

Voordat de enquête daadwerkelijk in gebruik is gesteld, is deze getest door enkele leerlingen op het RSG Brokdele college. De testenquêtes bestonden uit twee mondelinge en drie schriftelijke enquêtes. Mondeling om te na te gaan of de leerlingen de vragen en gebruikte begrippen begrepen. Schriftelijk om de benodigde invultijd vast te stellen. Na enkele wijzigingen is er een definitieve online enquêteversie opgesteld. De leerlingen hadden de mogelijkheid om de enquête vanaf 23 juni tot en met 10 juli 2010 in te vullen.

¹⁷ SurveyMonkey: website die het mogelijk maakt eenvoudig enquêtes af te nemen en resultaten te analyseren.

2.2 Opzet van het onderzoek

Als basis voor het onderzoek is in het regeerakkoord van het kabinet Balkenende IV gekeken naar de daarin opgestelde doelen voor burgerschap. De maatschappelijke stage is er immers voor bedoeld om bij te dragen aan burgerschap. De maatschappelijke stage sluit aan bij drie doelen van het akkoord. De aansluitende doelen zijn de versterking van de sociale samenhang, bijdrage aan veiligheid, stabiliteit en respect. In dit onderzoek zijn dan ook de onderstaande doelen van burgerschap geselecteerd en nader uitgewerkt.

- De leerling leert over overeenkomsten, verschillen en veranderingen in cultuur en levensbeschouwing in Nederland, leert eigen en andermans leefwijze daarmee in verband te brengen, en leert de betekenis voor de samenleving te zien van respect voor elkaars opvattingen en leefwijzen.
- De leerling leert over zorg en leert zorgen voor zichzelf, anderen en zijn omgeving, en hoe hij de veiligheid van zichzelf en anderen in verschillende leefsituaties (wonen, leren, werken, uitgaan, verkeer) positief kan beïnvloeden.
- De leerling leert een eigentijds beeld van de eigen omgeving, Nederland, Europa en de wereld te gebruiken om verschijnselen en ontwikkelingen in hun omgeving te plaatsen.

2.2.1 Uitleg doelvariabelen

Kijkend naar de doelen die hierboven beschreven staan, hebben we vier variabelen gekozen voor ons onderzoek: versterking van de sociale samenhang, bijdrage aan veiligheid, stabiliteit en respect verkregen. Literatuurstudie heeft uitgewezen dat 'stabiliteit' een doel is dat bereikt kan worden door het bereiken van de drie overige doelen, de maatschappelijke stage heeft tevens geen directe invloed op dit doel. Om die reden is besloten 'stabiliteit' niet mee te nemen in dit onderzoek.

Sociale samenhang

Sociale samenhang is een belangrijk burgerschapsdoel 'omdat ieder mens telt en we iedereen nodig hebben'. Het kabinet zette zich dus in voor een samenleving waarin mensen kunnen meedoen en waar ze worden gewaardeerd, om wie ze zijn, en niet om wat ze zijn. Daarnaast is sociale samenhang volgens het regeerakkoord van Balkenende IV het cement van onze samenleving. Het versterken van deze sociale samenhang betekent investeren in mensen en in de manier waarop mensen met elkaar en met hun leefomgeving omgaan. De kracht van wijken, buurten en dorpen moest dus beter worden benut. Samenhang tussen jong en oud, ziek en gezond, Nederlander en nieuwkomer. Daarnaast vindt het kabinet de school een plek waar het beste uit kinderen en jongeren gehaald moet worden, maar waar ze ook voldoende bagage mee moeten krijgen om als verantwoordelijke mensen bij te dragen aan de samenleving.

Respect

In het regeerakkoord staat geschreven dat anderen met respect tegemoet moeten worden getreden, want dit levert een onmisbare bijdrage aan veiligheid en vertrouwen. In dit onderzoek hebben wij de volgende definities van respect gebruikt:

- Het accepteren en dus niet veroordelen of negeren van andermans opvattingen en levensovertuiging.
- Het kunnen omgaan met (positieve en negatieve) kritiek.

Veiligheid

Veiligheid is een basisvoorwaarde voor een gelukkig bestaan en een kerntaak van de staat. Bij het begrip veiligheid moet niet alleen gedacht worden aan het bestrijden van criminaliteit en geweld, maar aan begrip dat veel ruimer is dan dat. In dit onderzoek worden zowel de fysieke aspecten als sociale aspecten van veiligheid meegenomen.

- Fysieke aspecten van veiligheid: veiligheid in en van de stageplek (de aanwezigheid van een vluchtplan, het dragen van beschermende kleding, etc.) preventie en aanpak van problemen (incl. omgaan met ongewenst gedrag).
- Sociale aspecten van veiligheid: klimaat binnen en binding met de stageplek, betrokkenheid, gevoel van waardering (vragen durven stellen, voor je mening uit durven komen, beloond worden, etc.)

2.3 Analyse methode

Doormiddel van de Chi squared test is iedere variabele afzonderlijk getoetst. Om de consistentie van de antwoorden vast te stellen zijn de variabelen tevens op betrouwbaarheid getest. Hiervoor is er gebruik gemaakt van de Cronbach's Alpha. Vragen die bij de chi squared test insignificantie vertonen, zijn niet meegenomen in de Cronbach's alpha. Verder zijn de open vragen apart geanalyseerd.

De waarde van α bij de Cronbach's Alpha is een indicatie van de mate waarin een aantal vragen in een test hetzelfde concept meet. Dit wordt gemeten door te berekenen of de antwoorden van een grote groep respondenten op deze onderwerpen consistent zijn. Wanneer de resultaten van de test minimaal 0.60 zijn, kan er vanuit gegaan worden dat de resultaten betrouwbaar zijn.

Voor de doelvariabelen sociale samenhang, respect en veiligheid is er getest op de cronbach's alpha. In de literatuur wordt aangeraden om minimaal vijf vragen per doelvariabelen te stellen, zodat een accurate uitkomst verkregen wordt. Deze vuistregel is bij het onderzoek in acht genomen.

3 Empirische analyse

In dit hoofdstuk is er vooraf getest of de gegevens ten aanzien van de drie gekozen variabelen betrouwbaar zijn. Vervolgens staan de resultaten van de test kort beschreven.

3.1 Betrouwbaarheid gegevens

Voor alle vragen is de chi squared berekend om te toetsen of de resultaten onafhankelijk zijn. Bijna alle vragen zijn significant op een vijf procentniveau.

Tabel 1 Chi squared¹⁸

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
Chi-Square (a,b)	76,25	18,85	86,66	31,32	33,78	25,7	2,822	40,08	16,25	48,15	36,93	8,986	28,85
Df	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4
Asymp. Sig.	0	0,001	0	0	0	0	0,588	0	0,003	0	0	0,061	0

	n	o	p	q	r	s	t	u	v	w	x	y	z
Chi-Square (a,b)	46,52	32,96	22,14	82,69	10,36	11,18	11,86	26,66	58,85	32,41	29,81	49,26	63,23
Df	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Asymp. Sig.	0	0	0	0	0,035	0,025	0,018	0	0	0	0	0	0

Uit bovenstaande tabel blijkt dat op twee vragen na alle vragen significant zijn op een vijf procentniveau. De vragen g en l zijn niet significant. Deze twee letters corresponderen met de onderstaande vragen.

- Op mijn stageplek ben ik op dezelfde manier omgegaan met mensen als op school.
- Ik heb door mijn stage op een andere manier naar dingen leren kijken.

Deze twee vragen zijn wel beschreven in de empirische analyse, maar niet verder meegenomen in de berekening van Cronbach's alpha.

Tabel 2 Cronbach's alpha

	Cronbach's Alpha	N of Items
Sociale samenhang	0,746	8
Respect	0,642	5
Veiligheid	0,859	6

Uit de tabel hierboven is te concluderen dat de verkregen waarden bij alle drie categorieën groter zijn dan 0,60. De verkregen variabelen zijn dus betrouwbaar.

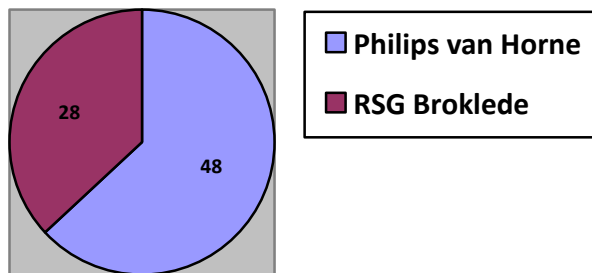
¹⁸ Letters corresponderen met cijfers in de bijlage.

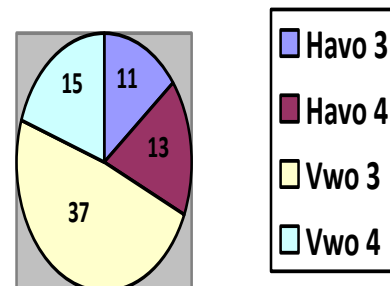
3.2 Beschrijving gegevens

De enquêtes zijn afgenomen op twee scholen, de Philips van Horne te Weert en de RSG Brokdele te Breukelen. In een periode van twee weken namen 76 leerlingen deel aan de enquête. Deze leerlingen hebben in het schooljaar 2009-2010 de maatschappelijke stage gevolgd en zijn geboren tussen 1992 en 1996 en dus tussen de 13 en 17 jaar oud. Van deze 76 leerlingen zijn 73 enquêtes bruikbaar voor de analyse. Oorzaak hiervan is dat drie leerlingen slechts enkele algemene vragen hebben ingevuld.

Tabel 3 Verdeling leerlingen op de scholen

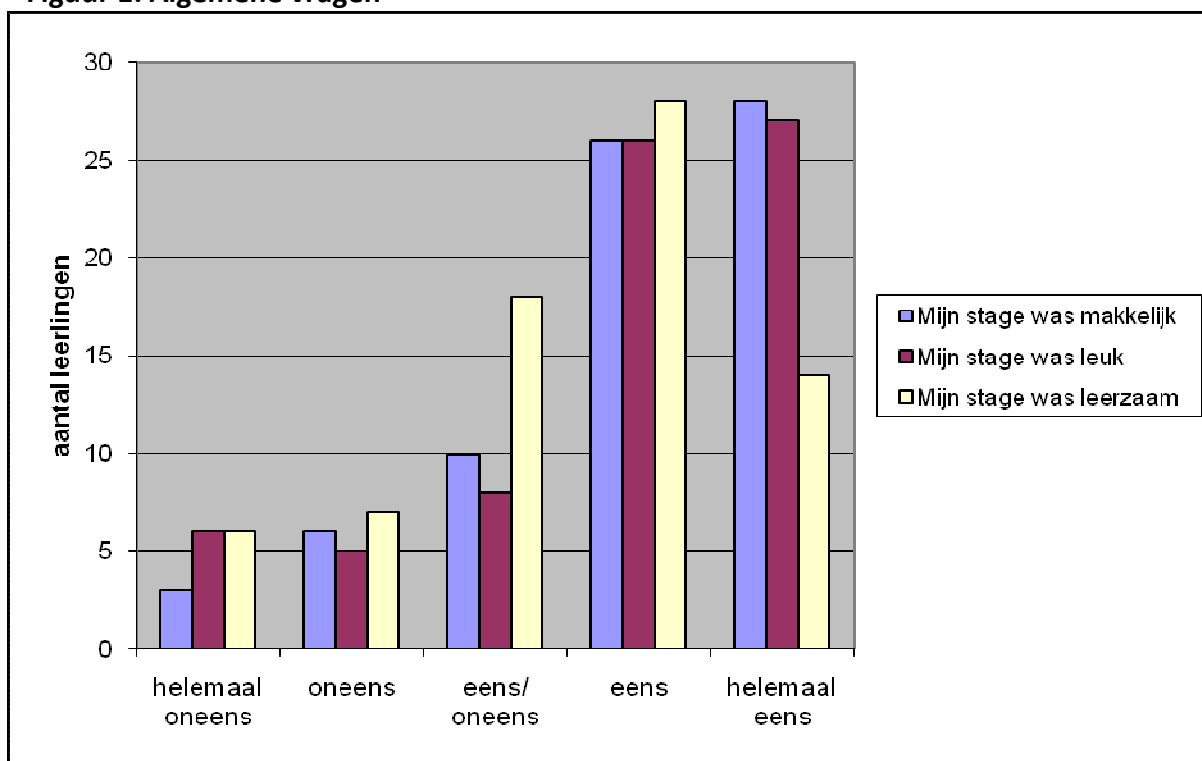
Tabel 4 Verdelingen leerlingen op niveau

3.3 Algemene vragen

Figuur 1: Algemene vragen

De bovenstaande figuur geeft een overzicht van de algemene bevindingen ten aanzien van de maatschappelijke stage. Met behulp van deze drie centrale vragen kan er geconcludeerd worden dat de meeste leerlingen de stage leerzaam, leuk en makkelijk ondervinden. De eerste vraag, 'mijn stage was makkelijk', is door de meeste leerlingen, 34,8% (28 leerlingen), beantwoord met helemaal eens. Slechts 4,1% (3 leerlingen) antwoordde met helemaal oneens op de vraag. Op de tweede vraag, 'mijn stage was leuk', antwoordde eveneens een groot deel van de leerlingen, 37% (27 leerlingen), met helemaal mee eens. 6% van de leerlingen vindt de stage niet leuk. Bij de laatste vraag van de algemene vragen, 'mijn stage was leerzaam', geeft 38,4% (28 leerlingen) aan dat het helemaal met deze stelling eens te zijn. 6% van de leerlingen geeft aan het hiermee niet eens te zijn.

Uit onderzoek van Duvetot e.a. (2009) blijkt dat veel leerlingen aangeven dat ze maatschappelijke stage met veel 'fun' volbrengen. In het onderzoek van Duvetot e.a. (2009) geven de leerlingen de maatschappelijke stage een 8,5 op het gebied van 'fun'. Bekkers e.a. (2009) stellen daarnaast dat het overgrote deel van de leerlingen de maatschappelijke stage gezellig vindt. Als men kijkt naar het onderzoek van het ministerie van OCW, uitgevoerd door de Nationale Jeugdraad (NJR) onder bijna 800 leerlingen, blijkt eveneens dat leerlingen de maatschappelijke zinvol en leerzaam vinden (73%) Verder stelt Kooiman e.a. (2008) dat het belangrijk is dat leerlingen de stage met plezier doen met het oog op de effecten die ontstaan. Er kan dus geconcludeerd worden dat de opgedane onderzoeksbevindingen in overeenstemming zijn met eerdere onderzoeken.

3.4 Sociale samenhang

Over de sociale samenhang zijn elf vragen gesteld inclusief twee controlevragen.

De eerste vraag in deze categorie, 'Ik heb in mijn stage veel contact met verschillende mensen gehad', wordt door 52,7% (39 leerlingen) met helemaal mee eens beantwoord. Echter heeft 4,1% (3 leerlingen) geantwoord met helemaal oneens. De meerderheid van de leerlingen heeft tijdens zijn/ haar stage veel contact gehad met verschillende mensen. Dit blijkt ook uit de controlevraag; 'ik heb geen contact gehad met andere mensen tijdens mijn stage'. Hierop antwoordt 60,3% (44 leerlingen) met helemaal oneens.

De derde vraag: 'ik heb in mijn stage contact gehad met mensen die anders tegen het leven aankijken dan ik', werd door 33,8% (25 leerlingen) geantwoord met eens/oneens, helemaal oneens scoorde het laagst met 5,4% (4 leerlingen). Tijdens het nabespreken van de enquête met de leerlingen is naar voren gekomen dat het in sommige gevallen wel moeilijk is om te bepalen of mensen ook daadwerkelijk anders tegen het leven aankijken en wat er precies met anders bedoeld wordt. (Dit kwam ook naar voren uit de controlevraag).

Bij de vijfde vraag: 'ik ben door mijn stage in contact gekomen met verschillend denkende mensen', kunnen we ervan uit gaan dat de meerderheid vindt in contact gekomen te zijn met verschillend denkende mensen. Hierbij scoort eens/oneens het hoogst met een percentage van 33,8% (25 leerlingen), dit percentage wordt gevolgd door eens met 32,4% (24 leerlingen).

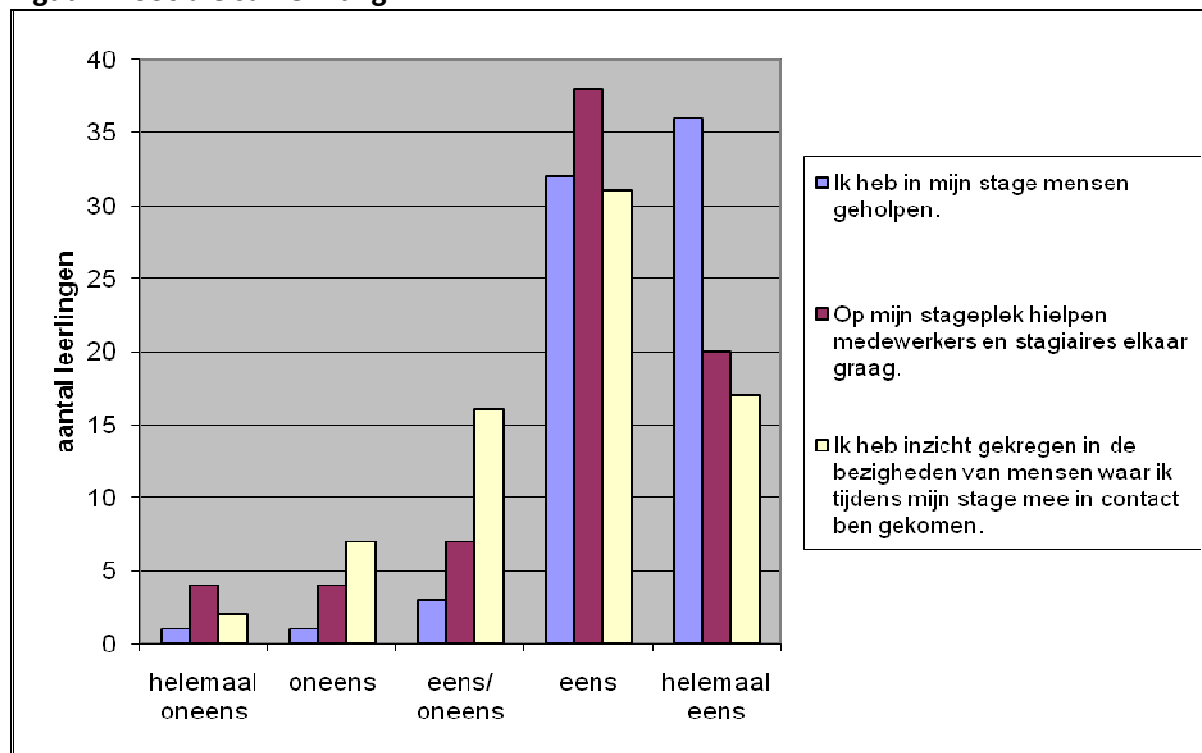
De zesde vraag, 'ik voelde me op mijn gemak tussen de medewerkers', geeft volgens ons een uitermate positief beeld. Slechts 8,2% (6 leerlingen) geeft aan zich niet op het gemak te voelen (helemaal oneens of oneens). Daar staat tegenover dat 79,5% (58 leerlingen) zich prettig voelt op de stageplaats.

Bij vraag zeven, 'op mijn stageplaats ben ik op dezelfde manier omgegaan met mensen als op school', kan geen duidelijke conclusie getrokken worden. Deze vraag wordt door 38,4% beantwoord met helemaal eens of eens, terwijl 35,6% de stelling met helemaal oneens of oneens beantwoord.

Bij stelling acht, 'ik heb in mijn stage een positieve bijdrage geleverd aan het leven van mensen', kunnen we er vanuit gaan dat de meerderheid van de leerlingen vindt dat ze een positieve bijdrage hebben geleverd aan het leven van mensen. 36,5% (27 leerlingen) is het eens met deze stelling. 28,4% (21 leerlingen) is het eens/oneens. 24,3% (18 leerlingen) van de leerlingen is het helemaal eens met deze stelling.

Figuur 2: Sociale samenhang

Bij de laatste drie stellingen die hierboven in de staafdiagram zijn weergegeven, is te zien dat leerlingen tijdens hun stage mensen hebben geholpen. 48,6% (36 leerlingen) antwoordt met helemaal eens. Tevens valt af te lezen dat leerlingen vinden dat medewerkers en stagiaires elkaar graag helpen. 79,5% van de leerlingen beantwoordt deze stelling met helemaal mee eens of mee eens. De laatste stelling geeft aan dat leerlingen inzicht hebben gekregen in de bezigheden van mensen waar ze tijdens hun stage mee in contact zijn gekomen. 41,9% (31 leerlingen) antwoordt met eens.

In het rapport 'De praktijk leert' worden de effecten van de maatschappelijke stage op leerlingen beschreven. Volgens de onderzoekers blijken de sociale ervaringen het grootste effect te zijn van de maatschappelijke stage. Duvekot e.a. (2009) onderschrijven dit effect. Zo stelt de meerderheid van de leerlingen in hun onderzoek dat zij hebben geleerd om beter met andere mensen om te gaan en om andere mensen te helpen. In een plaatselijk onderzoek in Rotterdam vertelt schoolpersoneel dat de maatschappelijke stage een bijdrage levert aan het contact met on- of minder bekende groepen in de samenleving (Kooiman e.a., 2008). De leerlingen beschrijven in dit onderzoek dat de maatschappelijke stage hun een bredere blik heeft gegeven op bepaalde groepen in de samenleving met wie de leerlingen anders niet in contact zouden komen, vooral ouderen en gehandicapten. Deze conclusies uit eerdere onderzoeken ondersteunen dus onze resultaten.

Ook op het gebied van de sociale samenhang kan er geconcludeerd worden dat de doelen van burgerschapsvorming behaald zijn. De leerlingen geven aan dat ze contact hebben gehad met verschillende mensen en dat zij dit als prettig hebben ervaren. Ook hebben de leerlingen aangegeven dat de omgang met de mensen op de stageplekken op dezelfde manier plaatsvindt als op hun school en dat ze de onderlinge hulp van mensen weten te waarderen. De stage heeft de leerlingen een inzicht gegeven in verschillende beroepen en taken van mensen.

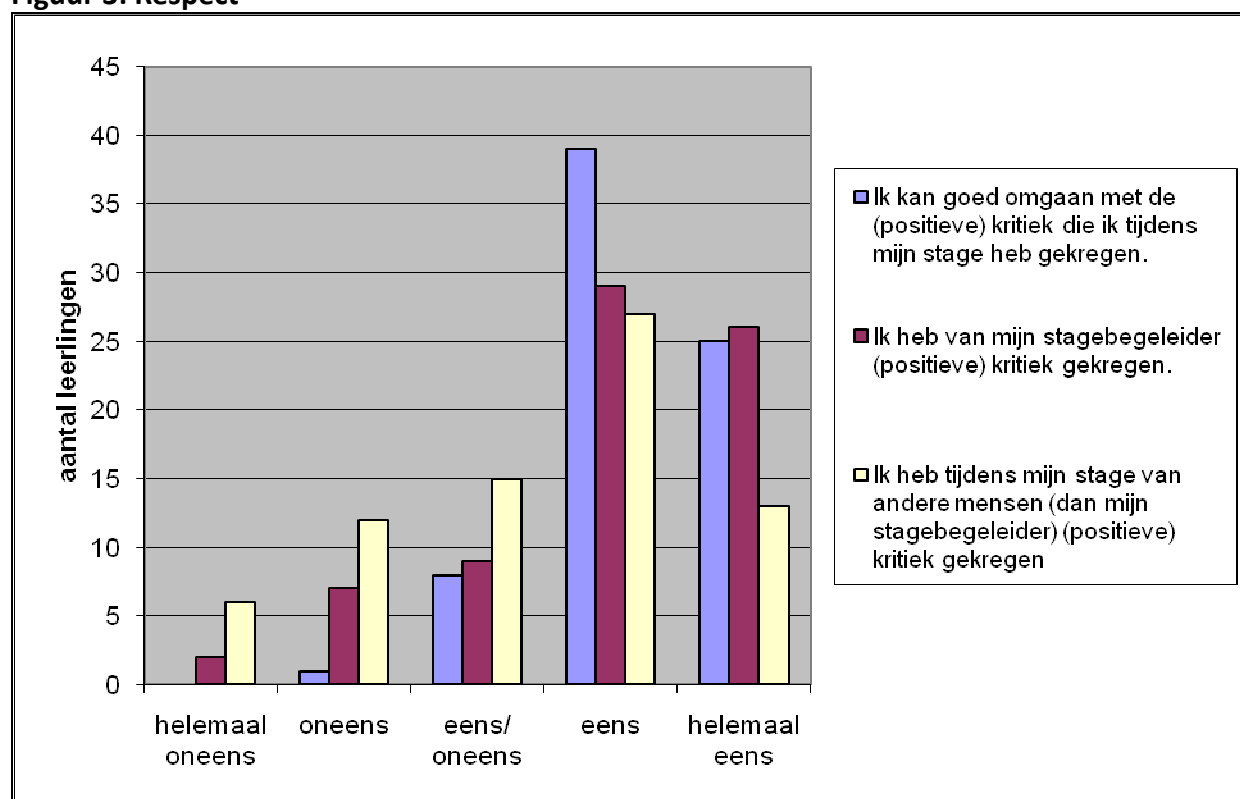
3.5 Respect

Er zijn zes stellingen gevormd met betrekking tot het onderdeel respect. De eerste stelling in deze categorie, 'ik heb door mijn stage meer respect gekregen voor andere mensen', is door 38,4% (28 leerlingen) met eens/ oneens beantwoord. De rest van verdeling ligt meer bij het eens gedeelte van de stelling (45,2%, 33 leerlingen). Uit deze vraag kan er geen conclusie getrokken worden.

De tweede stelling in deze categorie, 'ik heb door mijn stage meer begrip gekregen voor andersdenkende mensen', is eveneens door de meeste leerlingen met eens/ oneens (38,4%, 28 leerlingen) beantwoord, waardoor het moeilijk is een oordeel te vellen over deze stelling.

Bij de derde stelling deze categorie: 'ik heb door mijn stage op een andere manier naar dingen leren kijken', heeft 28,4% (21 leerlingen) van de leerlingen die hebben meegedaan aan de enquête geantwoord met eens. Opvallend is dat de antwoorden ongeveer hetzelfde scoren. Er is geen antwoord dat er echt eruit springt. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de stage voor veel leerlingen een andere ervaring was bekeken vanuit de manier waarop ze naar dingen hebben leren kijken.

Figuur 3: Respect

De laatste drie vragen bij de variabele respect gaan over het feit of leerlingen (positieve) kritiek hebben gekregen en of ze hiermee om konden gaan. Uit de staafdiagram is af te lezen dat bij de vraag, 'ik heb van mijn stagebegeleider (positieve) kritiek gekregen', de meeste leerlingen antwoorden met eens (39,7%, 29 leerlingen). Dit wordt gevolgd met 35,6% (26 leerlingen) met helemaal mee eens. De leerlingen hebben waarschijnlijk (positieve) kritiek gekregen van hun stagebegeleider.

Dit blijkt ook uit de vraag, 'ik heb tijdens mijn stage van andere mensen (dan mijn stagebegeleider) (positieve) kritiek gekregen'. Hierop geeft 37% (27 leerlingen) aan het met deze stelling eens te zijn. Er kan dus geconcludeerd worden dat de meeste leerlingen (positieve) kritiek hebben gekregen van de stagebegeleider of van andere mensen.

De laatste vraag, 'ik kan goed omgaan met de (positieve) kritiek die ik tijdens mijn stage heb gekregen', geeft aan in welke mate leerlingen kunnen omgaan met (positieve) kritiek. Zoals in de staafdiagram valt af te lezen antwoorden 39 leerlingen (53,4%) met mee eens en 25 leerlingen (34,2%) met helemaal mee eens. Er kan dus geconcludeerd worden dat leerlingen vinden dat ze goed met (positieve) kritiek kunnen omgaan.

SenterNovem (2009) dat onderzoek heeft gedaan naar de effecten van de maatschappelijke stage van de scholen die gebruik hebben gemaakt van de Regeling aanvullende bekostiging maatschappelijke stage in het voortgezet onderwijs voor de schooljaren 2009/2010 tot en met 2010/2011, noemt als een van de leereffecten respect voor een ander. Dit wordt ook onderstreept door het onderzoek van Duvekot e.a. (2009), waaruit blijkt dat leerlingen (40%), meer respect voor mensen, als een effect aanmerken. Deze twee studies geven dus een ander beeld dan het door ons gedane onderzoek. Uit ons onderzoek kan wel geconcludeerd worden dat leerlingen (positieve) kritiek hebben gekregen en dat de meeste leerlingen vinden dat ze hier goed mee kunnen omgaan.

Als we de conclusies bij respect bekijken, dan zien we dus dat de doelen van burgerschapsvorming deels behaald worden. De vragen over respect hadden twee subdoelen;

- Het accepteren en dus niet veroordelen of negeren van andermans opvattingen en levensovertuiging.

Bij de eerste vraag kan geen duidelijke conclusie worden getrokken of leerlingen meer respect voor andere mensen hebben gekregen. Tevens kan er niet vastgesteld worden of leerlingen meer begrip hebben gekregen voor andersdenkende mensen. Wel kan er geconcludeerd worden dat de stage voor veel leerlingen een andere ervaring is, bekeken vanuit de manier waarop ze naar dingen hebben leren kijken. We kunnen er dus vanuit gaan dat dit subdoel niet behaald is.

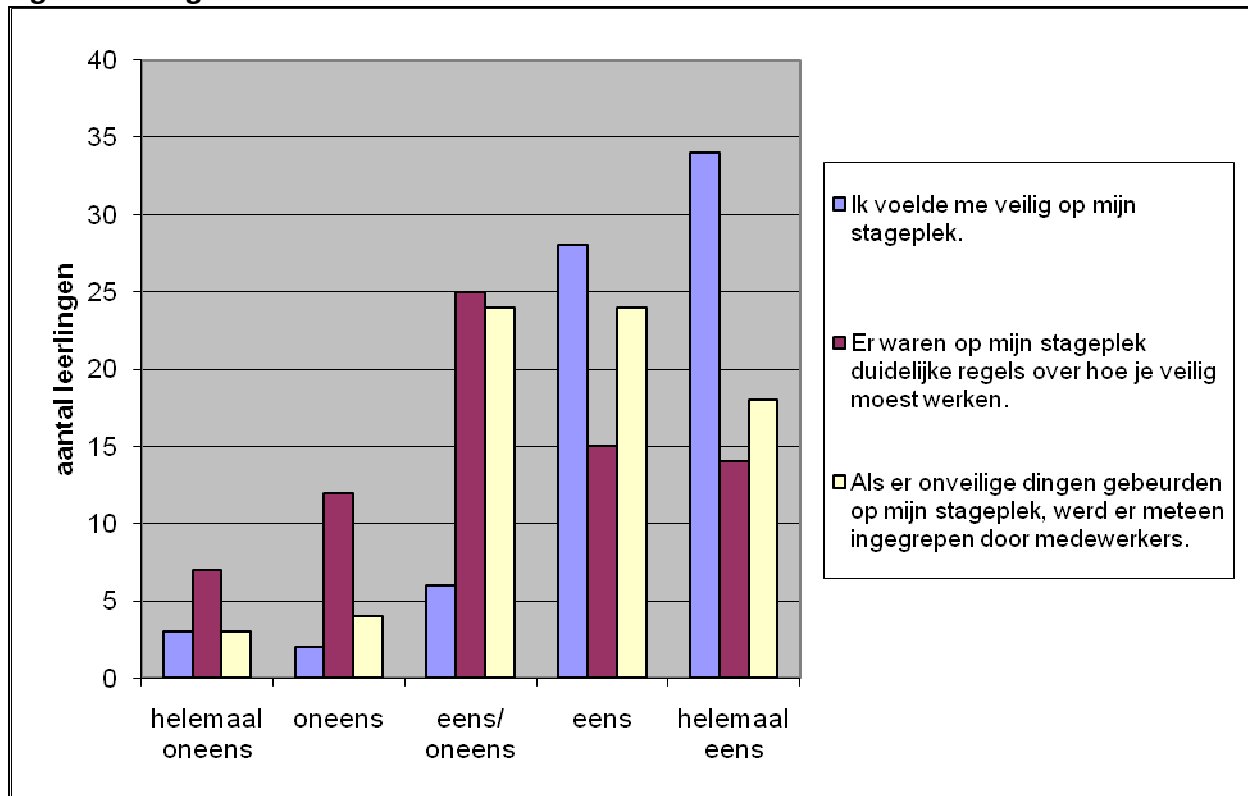
- Het kunnen omgaan met (positieve en negatieve) kritiek.

Leerlingen geven wel aan dat ze vinden dat ze (positieve) kritiek hebben gekregen van hun stagebegeleider en andere mensen. Daarnaast vinden ze dat ze hier goed mee kunnen omgaan. Dit gedeelte van respect wordt dus wel herkend door de leerlingen in ons onderzoek.

3.6 Veiligheid

Figuur 4: veiligheid

Er werden over veiligheid zes vragen gesteld. Uit bovenstaande staafdiagram kan uit de eerste vraag, 'ik voelde me veilig op mijn stageplek', afgeleid worden dat de meeste leerlingen zich veilig voelen op hun stageplaats. 84,9% van de leerlingen beantwoordt deze stelling met helemaal mee eens/ eens. Deze leerlingen voelen zich dus veilig op hun stageplaats. 6,8% (5 leerlingen) voelen zich niet veilig.

Bij de tweede vraag, 'er waren op mijn stageplek duidelijke regels over hoe je veilig moest werken', weet 39,7% van de leerlingen dat er regels omtrent veilig werken waren. Op veel stageplaatsen zoals in een ziekenhuis is veiligheid een belangrijk thema. (39,7% beantwoordt deze vraag met eens of helemaal eens, 34,2% eens/ oneens).

De derde vraag in de staafdiagram, 'als er onveilige dingen gebeurden op mijn stageplek, werd er meteen ingegrepen door medewerkers', is een belangrijke vraag. Het merendeel van de leerlingen is het eens of helemaal eens met de stelling (57,5%). Hierdoor kunnen we concluderen dat er bij onveilige dingen ingegrepen wordt door het personeel. Leerlingen weten dat er ingegrepen wordt als er iets onveilig dreigt te gebeuren.

De vierde vraag, 'op mijn stageplek had de leiding goed in de gaten wat er allemaal gebeurde', sluit voor een deel aan bij de vorige vraag. Bij deze vraag kunnen we concluderen dat het overgrote deel van de leerlingen het met de stelling eens is (helemaal eens of eens, 60,2%). Dit betekent dat de leiding goed in de gaten had wat er allemaal gebeurde. Als een stagiaire voor enkele weken mee komt draaien is dit ons inziens ook uitermate belangrijk.

De vijfde vraag in deze categorie, 'er waren op mijn stageplek duidelijke gedragsregels over hoe je met elkaar moest omgaan', wordt door 32,9% (24 leerlingen) beantwoord met oneens/helemaal oneens, wat erop duidt dat er op sommige stageplaatsen (bijna) geen gedragsregels opgesteld zijn over hoe leerlingen met andere mensen moesten omgaan. Nu is hierbij de vraag in hoeverre dit op sommige stageplaatsen noodzakelijk is. Veel leerlingen weten welke normen en waarden acceptabel zijn en zullen hierdoor weten hoe ze met elkaar om moeten gaan. Uit deze vraag kan geen duidelijke conclusie getrokken worden.

De laatste vraag in deze categorie, 'op mijn stageplek werden medewerkers en stagiaires die zich niet aan de regels hielden, daarop aangesproken', wordt door de leerlingen heel verschillend beantwoord. De meeste leerlingen geven als antwoord op de vraag dat ze het niet weten of twijfelen (eens/oneens, 41%). Uit de vraag of stagiaires en medewerkers die zich niet aan de regels houden worden aangesproken, kan moeilijk antwoord worden gegeven.

Veiligheid is een belangrijk thema, als ware het een open deur. Maslow (1943) publiceerde de hiërarchische ordening van behoeften. Nadat de fysiologische behoeften zijn vervuld, komen in de volgende laag van piramide veiligheid, bescherming, zekerheid en orde aan bod. Veiligheid is dus één van onze belangrijkste basisbehoefte. Een sterke beleving van onveiligheid kan mensen hinderen in hun ontplooiing. Daarnaast kan het verhinderen dat zij zich 'vrij bewegen' in hun omgeving en zich mogelijk terugtrekken¹⁹. Hieruit kan geconcludeerd worden dat veiligheid op een maatschappelijke stageplaats belangrijk is.

De stellingen bij veiligheid bekijkend, kan er geconcludeerd worden dat de doelen van burgerschapsvorming behaald worden. Leerlingen voelen zich veilig op hun stageplaats. Daarnaast vinden de leerlingen dat er duidelijke regels omtrent veilig werken zijn en dat er bij onveilige dingen ingegrepen wordt door het personeel. Ook heeft de leiding goed in de gaten wat er op de werkvloer gebeurt. De meeste leerlingen hebben er echter geen idee van of medewerkers en stagiaires die zich niet aan de regels houden worden aangesproken. Bij de vraag of er duidelijke gedragsregels zijn over hoe je met elkaar moest omgaan, is geen eenduidige conclusie te trekken. Beide aspecten van veiligheid, te weten fysieke en sociale veiligheid, zijn behaald.

¹⁹ Bron: CVV (Centrum Criminaliteitspreventie Veiligheid), 2010.

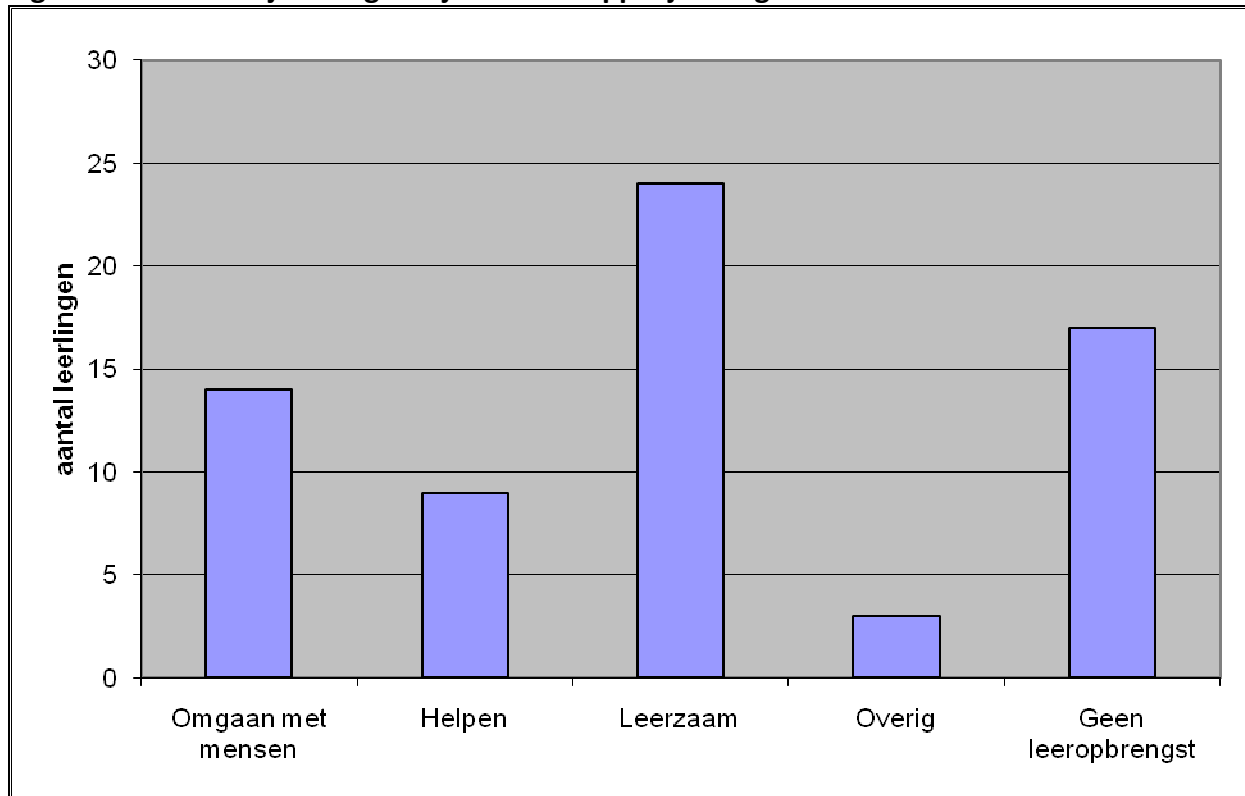

3.7 Open vragen

In de enquêtes zijn vijf open vragen opgenomen, deze vragen worden in deze paragraaf nader toegelicht.

Wat vond je nuttig aan je maatschappelijke stage?

Figuur 5: Wat vond je nuttig aan je maatschappelijke stage?

De bovenstaande figuur geeft de resultaten weer van de onderzoeksvraag over het nut van de maatschappelijke stage. Opvallend hierbij is dat 17 leerlingen aangeven geen leeropbrengst te hebben gehad met betrekking tot de stage. Daar tegenover staat dat meer leerlingen wel allerlei zaken geleerd hebben of positief ervaren hebben. Deze antwoorden hebben zijn gecategoriseerd naar: leerzaam, omgaan met mensen, helpen en een categorie overig.

- Omgaan met mensen: In deze categorie zijn de antwoorden geplaatst waarbij leerlingen aangeven het leuk te vinden om contact te hebben met andere mensen (bijvoorbeeld kinderen of ouderen). 14 leerlingen geven aan dat ze het leuk vinden om contact te hebben met andere mensen.
- Helpen: In deze categorie helpen zijn de antwoorden geplaatst waarbij leerlingen aangeven het nuttig te vinden om andere mensen te helpen. 9 leerlingen geven aan dat ze het fijn vinden anderen te helpen. Deze leerlingen hebben vaak ingevuld het prettig te vinden kinderen of oudere mensen te helpen. Daarnaast geeft één leerling aan dat deze het nuttig vindt bij een radiostation te helpen. Een andere leerling heeft als antwoord gegeven dat hij het prettig vindt te helpen met het geven van een training op de voetbalclub. (De voetbalclub heeft een tekort aan trainers).

- Leerzaam: In deze categorie zijn de antwoorden geplaatst waarbij leerlingen zaken geleerd hebben. Zo geven 24 leerlingen aan iets geleerd te hebben op de stageplaats. Zo geeft één leerling aan dat hij heeft geleerd folders te ontwerpen en één andere leerling geeft aan dat het makkelijker is om contacten te leggen met andere mensen dan dat hij/zij vooraf gedacht had. Daarnaast geeft één leerling aan dat hij nu anders aankijkt tegen andersdenkende mensen. Tot slot geeft één leerling aan dat hij nu vooroordelen opzij kan schuiven.
- Overig: Voor deze laatste categorie is gekozen, omdat enkele antwoorden niet bij de andere drie categorieën passen. In deze categorie zijn de antwoorden van drie leerlingen geplaatst. Twee leerlingen geven aan een goed beeld te hebben gekregen van vrijwilligerswerk. De derde leerling geeft aan dat hij meer respect heeft gekregen voor mensen die al hun tijd in vrijwilligerswerk stoppen.

Als er naar deze vraag wordt gekeken, kan er geconcludeerd worden dat de leeropbrengst die leerlingen zelf ervaren groot is. Maar liefst 50 leerlingen geven aan dat ze de stage nuttig vinden. Dit is natuurlijk zeer positief. De 50 leerlingen geven aan dat ze het nuttig vinden om omgang te hebben met andere mensen, andere mensen te helpen of op andere vlakken nuttig bezig zijn (folders leren ontwerpen, etc.).

Wat vond je niet nuttig aan je maatschappelijke stage?

Bij deze vraag geven 16 leerlingen aan dat de maatschappelijke stage zelf niet nuttig was voor hen. Daar tegenover staat dat dertien leerlingen de maatschappelijke stage juist nuttig vonden. Ze geven dan ook antwoorden in de vorm van: niets of niks.

Tevens geven leerlingen aan dat ze de stage (op sommige momenten) saai vinden (8 leerlingen) of dat de stage te veel uren in beslag neemt (13 leerlingen). Daarnaast vinden vier leerlingen enkele opdrachten op de stage niet leuk zoals het verkeer regelen of meedoen aan een training. Als laatste geeft één leerling aan dat hij het werkstuk dat geschreven moest worden over de maatschappelijke stage niet nuttig vindt.

Wat heb je geleerd tijdens de maatschappelijke stage?

Hoewel 13 leerlingen aangeven niets geleerd te hebben, waren er 19 (of meer zelfs) die wel wat geleerd hebben. Belangrijker nog is wat leerlingen zeggen dat er geleerd is, want er zal blijken dat leerlingen op verschillende vlakken leeropbrengsten hebben behaald. Zo geven 19 leerlingen aan dat ze geleerd hadden met andere mensen om te gaan. Dit bestaat dan uit omgang met (dementerende) oudere, (lastige) kinderen of met andersdenkende mensen. Hierbij hebben ze dan geleerd om contact te leggen met kinderen of hoe je hun aandacht moesten vast houden. Daarbij zegt één leerling dat je niet altijd geld hoeft te krijgen voor je werk.

Daarnaast geven leerlingen aan dat ze nu weten hoe een bestuur opereert en een vereniging in elkaar steekt. Ook heeft één leerling folders leren ontwerpen en leren samenwerken. Een andere leerling geeft aan dat het in een bibliotheek hard werken kan zijn. Weer een andere leerling geeft aan dat het best lastig kan zijn om een basisschoolleraar te zijn. Ook geeft een leerling aan dat hij respect heeft gekregen voor de organisatoren van een ijsbaan. Deze mensen doen er namelijk alles aan om andere mensen het naar hun plezier te maken. Tevens zien enkele leerlingen in dat vrijwilligerswerk nuttig, leuk en heel belangrijk is.

Zijn er nog andere dingen die je wilt vertellen over je stage, dan kun je dat hieronder doen...

Bij deze vraag geven dertien leerlingen aan de maatschappelijke stage leuk te hebben gevonden. Ze vinden het bijvoorbeeld leuk om zwarte piet te spelen of andere mensen te helpen. Daarnaast geven drie leerlingen aan dat ze op hun maatschappelijke stage zijn blijven 'hangen'. Één leerling gaf dansles en vond het zo leuk dat zij er verder mee is gegaan. Daarnaast geeft één leerling aan mee op scoutingkamp te gaan en wordt één leerling voorzitter van het jeugdbestuur. Tevens geeft één leerling aan dat hij liever op een andere plaats stage had gelopen en geven twee leerlingen aan dat de maatschappelijke stage voor hen zinloos was.

Opmerkingen over de vragenlijst

Bij deze laatste vraag kregen we te horen van de leerlingen dat we vaak dezelfde vragen hebben gesteld. Daarnaast wordt ons door enkele leerlingen succes gewenst met ons onderzoek. Tevens geven de leerlingen aan dat ze het een goede vragenlijst vinden.

Conclusie

Ten aanzien van de open vragen kan geconcludeerd worden dat de bevindingen bij de open vragen de gesloten vragen ondersteunen. De open vragen hebben een beter inzicht gegeven in de antwoorden bij de gesloten vragen. Als voorbeeld hiervan is het feit dat we uit de open vragen kunnen opmaken welke specifieke leeropbrengsten leerlingen hebben behaald (bijvoorbeeld omgang met oudere mensen of het ontwerpen van folders) en welke aspecten leerlingen zo leuk vinden aan de maatschappelijke stage (zwarte piet spelen en ouderen helpen). Daarnaast zijn we er door de open vragen achter gekomen dat sommige leerlingen op hun maatschappelijke stageplaats zijn blijven 'hangen'.

De leeropbrengst die leerlingen zelf ervaren is groot. De leerlingen hebben op verschillende vlakken leeropbrengsten behaald. Maar liefst 50 leerlingen geven aan dat ze de stage nuttig vonden. Dit is natuurlijk zeer positief. De 50 leerlingen geven aan dat ze het nuttig vonden om omgang te hebben met andere mensen, andere mensen te helpen, meer respect hebben gekregen voor mensen die vrijwilligerswerk verrichten of op andere vlakken nuttig bezig zijn geweest (folders leren ontwerpen etc.). Dit bestaat dan uit omgang met (dementerende) oudere, (lastige) kinderen of met andersdenkende mensen. Hierbij hebben ze dan geleerd om contact te leggen met kinderen of om hun aandacht vast te kunnen houden. Daarbij zegt één leerling dat je niet altijd geld hoeft te krijgen voor je werk.

Daarnaast geven leerlingen aan dat ze nu weten hoe een bestuur opereert en een vereniging in elkaar steekt. Ook heeft één leerling folders leren ontwerpen en leren samenwerken. Een andere leerling geeft aan dat het in een bibliotheek hard werken kan zijn. Weer een andere leerling geeft aan dat het best lastig kan zijn om een basisschoolleraar te zijn. Ook geeft een leerling aan dat hij respect heeft gekregen voor de organisatoren van een ijsbaan. Deze mensen doen er volgens hem/haar alles aan om andere mensen het naar hun plezier te maken. Tevens zien enkele leerlingen in dat vrijwilligerswerk nuttig, leuk en heel belangrijk is.

Daarnaast geven drie leerlingen aan dat ze op hun maatschappelijke stage zijn blijven 'hangen'. Één leerling gaf dansles en vond het zo leuk dat zij er verder mee is gegaan. Daarnaast gaat één leerling mee op scoutingkamp en wordt één leerling voorzitter van het jeugdbestuur.

Bij de vraag, 'wat vond je niet nuttig aan je maatschappelijke stage?', geven leerlingen aan dat ze de stage (op sommige momenten) saai vinden (8 leerlingen) of dat de stage teveel uren in beslag neemt (13 leerlingen). Daarnaast vinden vier leerlingen enkele opdrachten op de stage niet leuk zoals het verkeer regelen of meedoen met een training. Als laatste geeft één leerling aan dat hij het werkstuk dat geschreven moest worden over de maatschappelijke stage niet nuttig vindt.

In eerder onderzoek worden de leeropbrengsten van leerlingen op verschillende vlakken beschreven. SenterNovem (2009) laat zien dat leerkrachten van mening zijn dat de maatschappelijke stage positieve opbrengsten heeft voor leerlingen. Zo worden leereffecten als toenamen in sociale vaardigheden, respect voor een ander, zelfvertrouwen, bewustwording van de omgeving en waardering voor vrijwilligerswerk genoemd. Dat leerlingen in hun maatschappelijke stage blijven 'hangen', stellen ook Karr, Mateman en van der Meulen in hun onderzoek. De resultaten van dit Nederlands en Amerikaans onderzoek laten zien dat scholieren na het doen van een (verplichte) maatschappelijke stage meer open staan voor vrijwilligerswerk. Op termijn zou daarom eerder een stijging van het aandeel in jonge mensen in het vrijwilligerswerk te verwachten zijn dan een daling.

In een recent wetsvoorstel van minister Van Bijsterveldt staat dat de maatschappelijke stage wat het kabinet Rutte betreft omlaag bijgesteld wordt naar 30 uur.²⁰ De VO-Raad vindt dit een goede zaak omdat op die manier geluisterd wordt naar het veld. Dat er ook enkele negatieve geluiden over de maatschappelijke stage zijn, zoals dat de stage teveel uren in beslag nam, wordt hiermee onderstreept.

²⁰ De minister heeft het wetsvoorstel op 12 oktober 2010 ingediend.

4 Conclusie

Dit onderzoek heeft tot doel meer duidelijkheid te verschaffen over de mate waarin leerlingen de door de overheid gestelde doelen herkennen in de maatschappelijke stage. Om deze onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden moest eerst duidelijk worden gemaakt wat de overheid verstaat onder burgerschap, aangezien de maatschappelijke stage een middel is om burgerschap onder scholieren te vergroten. Vervolgens moest duidelijk worden welke doelen de overheid in dit kader stelt aan de maatschappelijke stage. Deze doelen blijken om diverse redenen zeer algemeen te zijn geformuleerd, en moesten geconcretiseerd worden voordat er een vragenlijst kon worden gemaakt om de herkenning van de doelen door leerlingen te kunnen meten. De vragenlijst is volledig ingevuld door 73 leerlingen en de resultaten staan in hoofdstuk 3. De vraag die nu nog beantwoord dient te worden, is in hoeverre de ervaringen van leerlingen overeenkomen met de doelen die de overheid voor de maatschappelijke stage heeft opgesteld.

4.1 Resultaten

Uit de resultaten van de leerlingenenquête blijkt dat leerlingen in grote mate aspecten van zowel veiligheid, respect als sociale samenhang terugzien in de maatschappelijke stage.

Algemene vragen

Over het algemeen gesproken vinden de meeste leerlingen in dit onderzoek de maatschappelijke stage leerzaam, leuk en makkelijk.

Sociale samenhang

Als er naar de bevindingen over sociale samenhang gekeken wordt, kan geconcludeerd worden dat de leerlingen aangeven contact te hebben gehad met verschillende mensen. Daarnaast vinden de leerlingen dat ze contact hebben gehad met verschillende denkende mensen. Deze omgang met mensen op hun stage vindt op dezelfde manier plaats als op school. Ook vinden ze dat ze mensen hebben geholpen en dat de mensen op de stage elkaar graag helpen. De stage heeft hun ook inzicht gegeven in de bezigheden van de mensen op hun stage.

Respect

De conclusies bij respect laten zien dat de doelen van burgerschapsvorming deels behaald worden. Het eerste subdoel, 'het accepteren en dus niet veroordelen of negeren van andermans opvattingen en levensovertuigingen', wordt niet 'behaald'. Het tweede subdoel, 'het kunnen omgaan met (positieve en negatieve) kritiek', wordt wel herkend door de leerlingen.

Veiligheid

Uit de conclusies omtrent veiligheid blijkt dat de doelen van burgerschapsvorming behaald worden. Leerlingen voelen zich veilig op hun stageplaats. Daarnaast vinden de leerlingen dat er duidelijke regels omtrent veilig werken zijn en dat er bij onveilige dingen ingegrepen wordt door het personeel. Ook heeft de leiding goed in de gaten wat er op de werkvloer gebeurt. De meeste leerlingen hebben er geen idee van of medewerkers en stagiaires die zich niet aan de regels hielden, worden aangesproken. Bij de vraag of er duidelijke gedragsregels zijn over hoe

je met elkaar moet omgaan is geen eenduidige conclusie te trekken. Beide aspecten van veiligheid, te weten sociale en fysieke veiligheid, zijn behaald.

Open vragen

Er kan geconcludeerd worden dat de bevindingen bij de open vragen de gesloten vragen ondersteunen. De open vragen hebben ons beter inzicht gegeven in de antwoorden bij de gesloten vragen. Als voorbeeld hiervan is het feit dat we uit de open vragen kunnen opmaken welke specifieke leeropbrengsten leerlingen hebben behaald (bijvoorbeeld omgang met oudere mensen of het ontwerpen van folders) en welke aspecten leerlingen zo leuk vonden aan de maatschappelijke stage (zwarte piet spelen en ouderen helpen). Daarnaast zijn we er door de open vragen achter gekomen dat sommige leerlingen op hun maatschappelijke stageplaats zijn blijven 'hangen'.

4.2 Onderzoeksvraag

De resultaten van dit onderzoek geven aan in hoeverre de ondervraagde leerlingen bepaalde aspecten van veiligheid, respect en sociale samenhang hebben teruggezien in de maatschappelijke stage. Vrijwel op alle gebieden is er sprake van een zekere mate van herkenning bij een meerderheid van de ondervraagde leerlingen. Alleen het subdoel dat betrekking heeft op de omgang en het contact met andersdenkende mensen wordt niet door een meerderheid van de leerlingen herkend.

Of er sprake is van herkenning is afhankelijk van de eisen die hieraan gesteld worden. Aangezien er geen eisen zijn gesteld aan de mate van herkenning, kan er worden geconcludeerd dat er herkenning is gezien de enquêteresultaten.

4.3 Aanbevelingen en vervolg onderzoek

Ondanks de positieve geluiden over de maatschappelijke stage zijn er ook een aantal kanttekeningen te plaatsen. In het onderzoek is naar voren gekomen dat 3 leerlingen van de 73 leerlingen zijn blijven 'hangen' op hun stageplaats. De overgang van het doen van een maatschappelijke stage naar het doen van vrijwilligerswerk is dus (nog) geen logische stap. Hierbij kan er ook een uitspraak gedaan worden voor een vervolgonderzoek. Het zou namelijk gewenst zijn als er met dezelfde groep leerlingen over een aantal jaar een vergelijkbaar onderzoek zou plaatsvinden, om te kijken wat het effect van de maatschappelijke stage op langer termijn is geweest. Hierbij zou er een controlegroep moeten zijn die niet heeft deelgenomen aan de maatschappelijke stage.

Daarnaast geven leerlingen ook aan dat de stage teveel uren in beslag neemt. In oktober 2010 is echter een wetsvoorstel door Minister Van Bijsterveldt ingediend waarin staat dat het aantal uren maatschappelijke stage naar beneden wordt bijgesteld (naar 30 uur). Er zou in de toekomst gekeken kunnen worden of dezelfde resultaten als in dit onderzoek behaald worden met 30 uur maatschappelijke stage.

Verder zou er nog gekeken kunnen worden naar de kwaliteit van de stageplaatsen. Dit onderzoek laat wel zien dat de meeste aspecten van de doelstellingen door de leerlingen worden herkend. Vervolgonderzoek zou kunnen uitwijzen of de mate waarin leerlingen de verschillende doelstellingen terugzien in de stage, wordt veroorzaakt door de kwaliteit van de stage, het soort stage of de inzet van de leerlingen.

Literatuurlijst

In onderstaande literatuurlijst is weergegeven welke bronnen zijn gebruikt om te komen tot dit onderzoeksrapport.

Artikelen

Bekkers R. en L. Karr (2008). *Evaluatieonderzoek Maatschappelijke Stage*. Universiteit Utrecht.

Bekkers R., S. Spenkeliink, M. Ooms & T. Immerzeel (2009). *Maatschappelijke stage en Burgerschap; Rapportage schooljaar 2008-2009*. Universiteit Utrecht.

Brady H.E., S. Verba & K.L. Schlozman (1995). *Beyond SES: A resource model of political participation*. American Science Review.

Bruning M. en B. van Oort (2006). *Trends... bij de invoering van de maatschappelijke stage. Praktijkervaring van veertig scholen*. CPS Onderwijsontwikkeling en advies. Amersfoort.

Bursema F. (2007). *Maatschappelijke stage/ 'Nuttig, maar misschien te lang'*. Trouw (katern onderwijs).

CPS (2005). *Maatschappelijke stage ingebed in het curriculum*. Amersfoort. CPS Onderwijsontwikkeling en advies.

CVV (2010). website: www.hetcvv.nl

Duvekot R., L. Duvekot, M. Hanekamp & L. Lebbink (2009). *... daarom geef ik nog steeds training! De leereffecten van de maatschappelijke stage in Amsterdam voor leerling, docent en stagebieder in het schooljaar 2008-2009*. Arnhem. Cofora.

Inspectie van het Onderwijs (2006). *Toezicht op burgerschap en integratie*. Rijswijk. GSE.

Inspectie van het Onderwijs (2009). *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2008-2009*. Hst 15. Burgerschap en Integratie.

Kabinet Balkende IV (2007). *Samen werken, samen leven*. Internet.

Kamerstukken II (2004-05).

Karr L.B. (2007). *An exploration of the implications of obligation for volunteerability*. Vrijwillige inzet onderzocht.

Komter A., J. Burgers & G. Engbersen (2000). *Het cement van de samenleving; een verkennende studie naar solidariteit en cohesie*. Amsterdam. Amsterdam University Press.

Kooiman A., H. Koops, T. Witte & J. de Ruiten (2000). *Onderzoek naar Maatschappelijke stages in Rotterdam. Kenniskring opgroeien in de stad*. Hogeschool Rotterdam.

Mateman H. en M. van der Meulen (2007). *Effecten van maatschappelijke stage op de volunteerability. Verplicht vrijwillig?*. Vrijwillige inzet onderzocht. Movisie.

MOCW (2005). *Voorstel van wet en Memorie van toelichting*. Den Haag.

MOCW (2006). *Toezichtkader actief burgerschap en sociale integratie*. Staatscourant.

MOCW (2007). *Maatschappelijke stage. Samenleven kun je leren*.

MOCW (2008). *Herziening normering Toezichtkader actief burgerschap en sociale integratie*. Staatscourant.

OCW (2007). *Dossier Maatschappelijke Stage*.

Onderwijsraad (2003). *Onderwijs en burgerschap. Een voorname rol voor onderwijsinstellingen en overheid*. Onderwijsraad. Den Haag.

Putnam R.D. (2000). *Bowling Alone. The collapse and revival of American Community*. New York. Simon & Schuster.

SenterNovem (2009). *Regeling aanvullende bekostiging maatschappelijke stages in het voortgezet onderwijs: Evaluatie schooljaar 2008-2009*.

Stichting Leerplan Ontwikkeling (2006). *Een basis voor burgerschap. Een inhoudelijke verkenning voor het funderend onderwijs*. Enschede.

Stichting Leerplan Ontwikkeling (2006). *Een basis voor burgerschap. Een inhoudelijke verkenning van het funderend onderwijs*. Enschede.

Stichting Leerplan Ontwikkeling (2007). *Concretisering van kerndoelen*. Handleiding. Enschede.

VO Raad (2010). Nieuwsbrief. 28 oktober 2010.

Wit A. (2010). *Burgerschapsvorming in Nederland. Een visie op het huidige beleid aan de hand van het Aristotelisch en instrumentalistisch republicanisme*. Nijmegen.

WRR o.l.v. H.R. van Gunsteren (1992). *Eigentijds burgerschap*. WRR publicatie. Den Haag.

Websites

www.maatschappelijkstage.nl

<http://www.minocw.nl/maatschappelijkstage/index.html>

<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/maatschappelijke-stage/nieuws/2010/04/16/scholieren-positief-over-maatschappelijke-stage.html>

Bijlagen

Bijlage I: Enquête

Gesloten vragen

Ik heb in mijn stage veel contact met verschillende mensen gehad

Ik heb in mijn stage contact gehad met mensen die anders tegen het leven aankijken dan ik

Ik heb in mijn stage mensen geholpen.

Ik heb in mijn stage een positieve bijdrage geleverd aan het leven van mensen

Ik heb inzicht gekregen in de bezigheden van mensen waar ik tijdens mijn stage mee in contact ben gekomen

Ik ben door mijn stage in contact gekomen met verschillend denkende mensen

Ik heb door mijn stage op een andere manier naar dingen leren kijken

Ik heb van mijn stagebegeleider (positieve) kritiek gekregen

Ik heb tijdens mijn stage van andere mensen (dan mijn stagebegeleider) (positieve) kritiek gekregen

Ik kan goed omgaan met de (positieve) kritiek die ik tijdens mijn stage heb gekregen

Mijn stage was makkelijk

Op mijn stageplek ben ik op dezelfde manier omgegaan met mensen als op school

Ik heb door mijn stage meer respect gekregen voor andere mensen

Ik heb door mijn stage meer begrip gekregen voor andersdenkende mensen

Mijn stage was leuk

Mijn stage was leerzaam

Ik heb geen contact gehad met andere mensen tijdens mijn stage

Ik heb tijdens mijn stage geen contact gehad met mensen die anders tegen het leven aankijken dan ik

Er waren op mijn stageplek duidelijke gedragsregels over hoe je met elkaar moest omgaan

Er waren op mijn stageplek duidelijke regels over hoe je veilig moest werken

Op mijn stageplek werden medewerkers en stagiaires die zich niet aan de regels hielden, daarop aangesproken

Op mijn stageplek hielpen medewerkers en stagiaires elkaar graag

Op mijn stageplek had de leiding goed in de gaten wat er allemaal gebeurde

Als er onveilige dingen gebeurden op mijn stageplek, werd er meteen ingegrepen door medewerkers

Ik voelde me op mijn gemak tussen de medewerkers

Ik voelde me veilig op mijn stageplek

Open vragen

Wat vond je nuttig aan de maatschappelijke stage?

Wat vond je niet nuttig aan de maatschappelijke stage?

Wat heb je geleerd tijdens de maatschappelijke stage?

Zijn er nog andere dingen die je wilt vertellen over je stage, dan je dat hieronder doet....

Opmerkingen over de vragenlijst

Bijlage II: Kerndoelen voortgezet onderwijs

Voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs gaat het in de eerste plaats om onderstaande kerndoelen;

- De leerling leert over overeenkomsten, verschillen en veranderingen in cultuur en levensbeschouwing in Nederland, leert eigen en andermans leefwijze daarmee in verband te brengen, en leert de betekenis voor de samenleving te zien van respect voor elkaars opvattingen en leefwijzen.
- De leerling leert op hoofdlijnen hoe het Nederlandse politieke bestel als democratie functioneert en leert zien hoe mensen op verschillende manieren bij politieke processen betrokken kunnen zijn.
- De leerling leert de betekenis van Europese samenwerking en de Europese Unie te begrijpen voor zichzelf, Nederland en de wereld.

Indirect spelen ook andere kerndoelen een rol;

- De leerling leert over zorg en leert zorgen voor zichzelf, anderen en zijn omgeving, en hoe hij de veiligheid van zichzelf en anderen in verschillende leefsituaties (wonen, leren, werken, uitgaan, verkeer) positief kan beïnvloeden.
- De leerling leert betekenisvolle vragen te stellen over maatschappelijke kwesties en verschijnselen, daarover een beargumenteerd standpunt in te nemen en te verdedigen, en daarbij respectvol met kritiek om te gaan.
- De leerling leert een eigentijds beeld van de eigen omgeving, Nederland, Europa en de wereld te gebruiken om verschijnselen en ontwikkelingen in hun omgeving te plaatsen.
- De leerling leert actuele spanningen en conflicten in de wereld te plaatsen tegen hun achtergrond, en leert daarbij de doorwerking ervan op individuen en samenleving (nationaal, Europees en internationaal), de grote onderlinge afhankelijkheid in de wereld, het belang van mensenrechten en de betekenis van internationale samenwerking te zien.

Zie voor meer informatie het dossier kerndoelen op www.minocw.nl/kerndoelen.